

გაბრიელ არესტი
Gabriel Aresti

ეს ქვის ერი

Este Pueblo De Piedra

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა
თბილისი 2012

გაბრიელ არესტი
ეს ქვის ერი

Gabriel Aresti
Este Pueblo De Piedra

Liburu honen itzulpenak Eusko Jaurlaritzako Kultura Saileko dirulaguntza jaso du

წიგნის თარგმანი განხორციელდა ბასკეთის ქვეყნის მთავრობის კულტურის დეპარტამენტის ხელშეწყობით

Itzultzailea: Vladimer Luarsabishvili

მთარგმნელი: ვლადიმერ ლუარსაბიშვილი
რედაქტორი: ნატალია ვაჩიშვილი

კომპიუტერული

უზრუნველყოფა: თინათინ კვიციანი

© 2012 ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ISBN 978-9941-18-125-2

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა
ქაქუცა ჩოლოყაშვილის 3/5, თბილისი, 0162, საქართველო

ILIA STATE UNIVERSITY PRESS
3/5 Cholokashvili Ave, Tbilisi, 0162, Georgia

სარჩევი

გაბრიელ არესტი და „ეს ქვის ერი“	1
Gabriel Aresti y una lectura de <i>Harrizko Herri Hau</i>	4
პირველი ნაწილი	7
მეორე ნაწილი	103

გაბრიელ არესტი და „ეს ქვის ერი“

„ეს ქვის ერი“ არის გაბრიელ არესტის სოციალური პოეზიის მესამე კრებული.¹ მისი მკითხველისთვის კარგად არის ცნობილი ტრიპტიქი, რომელიც წიგნის პროლოგის ბოლოსაა მოთავსებული და სოციალური პოეზიის ტრილოგიას შეეხება:

პირველად გავაპროტესტე,
შემდეგ შევედავე,
ანლა მეზიზღება.

ორენოვანი გამოცემა (რომლის მარჯვენა მხარეზეც დაბეჭდილია ლექსები ორიგინალის ენაზე, ხოლო მარცხენაზე კი – თარგმანები), რომელსაც არესტი იყენებდა წინა ტექსტების გამოცემის დროს, შენარჩუნდა წინამდებარე წიგნის მხოლოდ პროლოგსა და პირველი თხუთმეტი ლექსის შემთხვევაში, დანარჩენი ლექსები კი მხოლოდ ბასკურ ენაზე გამოიცა.

კრებულის გამოცემისთანავე ნათელი გახდა მისი გზავნილი. მასში ავტორი ორი მიმართულებით მუშაობდა. მის პირველ ნაწილში, რომელსაც ქვესათაურად წიგნის სახელი აქვს და რომელიც რამონ საისარბიტორიას ეძღვნება, არესტიმ გამოიყენა ტექსტი, რომელიც ცენზურამ ამოშალა წიგნიდან „ბასკური ქვა“, კერძოდ 33 ლექსიდან მასში შეტანილი იყო 28, რომელთაგან გამოქვეყნდა 5. მეორე ნაწილში, რომელსაც ეწოდება „ტირილი რიკარდო არევის სიკვდილზე“, 26 ლექსიდან (სულ არის 24 ლექსი, მაგრამ ნომერი 3 მეორედება 3-ჯერ), გამოცემლებმა გამოსცეს მხოლოდ 3 წინა კრებულიდან და გამორჩათ მე-4, რომელიც წიგნში ესპანურენოვანი ლექსების სვეტში იყო მოთავსებული. ზემოთქმულიდან გამომდინარე, იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ამ კრებულის პირველ ნაწილ-

1. გაბრიელ არესტის კალამს ეკუთვნის სოციალური პოეზიის ტრილოგია: 1964 წ. გამოცემული „ქვა და ერი“; 1967 წ. გამოცემული „ბასკური ქვა“; 1970 წ. გამოცემული „ეს ქვის ერი“ (მთარგმნ. შენ.).

ში გრძელდება „ბასკური ქვის“ ესთეტიზმი და, ასევე, იკვეთება ქრონოლოგიური წყვეტა, გარკვეული ანაქრონია ლექსთა კითხვის დროს: 1970 წელს ვკითხულობთ ლექსებს, რომლებიც 1965 წელს არის დაწერილი, არადა ქრონოლოგიური წყვეტა მეტად გადამწყვეტია არესტისთვის, პოეტისთვის, რომელიც წერდა მისი დროის ზეგავლენით, ეგზისტენციური რიტმით.

არესტის პოეტური ხედვის სიახლე იკვეთება წიგნის მეორე ნაწილში. რიკარდო არეგი იყო ბასკური ანბანის ჩამოყალიბების ერთ-ერთი მოთავე, რომელიც ტრადიციულად გარდაიცვალა საგზაო შემთხვევის დროს. წუხილის ფორმა, რომელსაც მისი გარდაცვალების გამო გამოთქვამს არესტი, მოგვაგონებს ლორკასა და სიურეალიზმს.

„ტირილი“ ორი ნაწილისგან შედგება: „გრძნობის ტირილისა“ და „ფიქრის ტირილისაგან“. პირველ ნაწილში არესტი გამოხატავს გატაცებას ტრადიციული ლირიკით, რომლის პოეტური განხორციელებაც სიურეალისტურ ტექნიკას მოგვაგონებს. ეს ნაწილი შედგება ერთი ლექსისგან, რაც არის კიდევ ლირიკული ტირილი.

ლექსში ორი საკვანძო ელემენტია: შავი პეპლები, რომლებიც ბილბაოს მოჰფენიან და რიკარდო არეგის საგზაო შემთხვევის ფრაგმენტული თხრობა. მეორე პლანზე არესტი განიცდის ახალგაზრდის სიკვდილს და წუხს, რომ მის ადგილას თავად არ იყო. ხსენებულით გამოხატულია ორი პიროვნების გაიგივება (მტრედი და გველი) მომავალში და რომელიმე ადგილას.

არესტიმ ერთხელ აღნიშნა, რომ ლექსი ათ დღეში დაწერა და წაიკითხა ანდოიას ეკლესიაში დაკრძალვის დღეს. ლექსის მეორე ნაწილი კი ოცდაათი დღის განმავლობაში იწერებოდა.

„ფიქრის ტირილში“ გამოხატულია ტიპოგრაფიული სიახლე: სახელწოდებები მოთავსებულია ლექსების მარცხნივ და ვერტიკალურად. აღნიშნული მიუთითებს ავანგარდული ტექნიკის გამოყენებაზე, რაც ასევე გამოიხატება ლექსთა ფრაგმენტარიზმში, მათ შორის მე-3 ლექსში, რომელიც რამდენჯერმე მეორდება და მხოლოდ მესამე ფრაგმენტში სრულდება აზრი.

ამ სექციაში თვალსაჩინოა ის გარემოება, რომ ლექსები ციკლებად არის გაერთიანებული. მათგან პირველი იგივედება არეგის პიროვნებასთან და მის წერილობასთან ბილბაოში, რამაც მას საზოგადოების მხრიდან გაუგებარი და უსიამოვნო დამოკიდებულება მოუტანა. მეორე ციკლი გვაზიარებს აიორაბიდეს პიროვნებასა (ბისკაიელი წარმოშობის აჯანყებულს, რომელიც ბილბაოში სიკვდილით დასაჯეს) და მისი ალეგორიის შექმნასთან. მესამე ციკლი

შედგება ლექსებისგან, რომლებიც ავლენს არესტის მიერ ბასკი ბურჟუაზიის აბურად აგდებას, ასევე პოეტის შიშს ენის დაკარგვისადმი, მის დამოკიდებულებას მეგობრებთან და მტრებთან. მეოთხე ციკლი იხსნება „შვიდი რჩევით“, რომელშიც მნიშვნელოვანია დროზე მინიშნებები, რადგან დათარიღებულია კონკრეტული დღეები და თვეები (ძირითადად 1969 წლის). ლექსთა ერთი ციკლი ემსგავსება ევანგელეს, რათა გახდეს უფრო თანამედროვე. წიგნი სრულდება ორი პარალელური ლექსით: „წინადლით« და „მომდევნო დღეს», რომლებიც სიკვდილის თემას უბრუნდება, რაც ამ კრებულიის ძირითადი ღერძია.

აღნიშნულ ლექსებში ნახსენებია ახალი მეგობრები, ასევე მისი ძველი მეგობრების ციტატები (შაბიერ ლეტე, ლოურდეს ირიონდო) და ის მეგობრები, რომლებმაც დიდი როლი შეასრულეს არესტის კულტურულ ჩამოყალიბებაში (რამონ საისარბიტორია და რიკარდო არეგი), ასევე არ დავიწყებია ძველი შემოქმედიც – აფუსტინ იბაროლა.

1972 წელს არესტიმ „მცირე ლექსიკონის“ პირველი ტომის რედაქტირება დაასრულა, რომელიც ერთი წლის შემდეგ გამოიცა. ამავე პერიოდში იგი თანამშრომლობდა ნაჩო დე ფელიპესთან² და მუსიკალურ ჯგუფთან „ოსკორი“.

პოეტი უკვე მძიმედ იყო ავად. მისი ჩანაფიქრი ენციკლოპედიის შესახებ უკვე კოლდო მიჩელენამ განახორციელა.³ არესტი ლექსიკონზე 1974 წლიდან მუშაობდა.

1973 წლის მეორე ნახევრიდან არესტის ჯანმრთელობა მკვეთრად გაუარესდა. აგვისტოში მან ბინა იყიდა ეაში. 1975 წლის 27 მაისს ქირურგმა რეი ბალტარმა ოპერაცია გაუკეთა. 5 ივნისს გაბრიელ არესტი გარდაიცვალა. იგი 41 წლის იყო.

იონ კორტასარი

ბასკური ენის ლიტერატურის კათედრის გამგე
ბასკეთის ქვეყნის უნივერსიტეტი

2. ჯგუფ „ოსკორის“ სოლისტი.

3. მიჩელენამ მას “Diccionario Enciclopédico Normativo” უწოდა, რომელიც მოგვიანებით იბონ სარასოლას “Hauta lanerako hizteiga”-ში გადაიზარდა.

Gabriel Aresti y una lectura de *Harrizko Herri Hau*

Harrizko Herri Hau [Este pueblo de piedra] parecía dar una vuelta de tuerca más a la poesía cívica del poeta bilbaíno. Es muy conocido el tríptico que sitúa la final del prólogo y que se refiere a la serie de sus tres libros:

“Lehen protestatu,
Gero kontestatu,
Orain detestatu
Egiten dut”
[Primero protesté;/ después contesté;/ ahora detesto]

Por cierto, la edición bilingüe (con página derecha para la lengua de creación y página izquierda por la versión traducida) que Gabriel Aresti había practicado en su obra anterior sólo se mantiene en el prólogo y en los quince primeros poemas, la poesía se publica sólo en euskara a partir de ese momento.

Desde el punto de la edición *Harrizko herri hau* mantiene un problema claro, puesto que el autor trabajó un doble material. En la primera parte, que se titula como el libro, y está dedicada a Ramon Saizarbitoria, Gabriel Aresti utiliza elementos que se censuraron en *Euskal Harria*, de los 33 poemas de la primera parte 28 se compusieron para el segundo libro, aunque no se publicaran en él, y solo 5 corresponden al tiempo de la publicación. La proporción cambia en la segunda parte, que se titula “Rikardo Arregiren heriotzeagatik Auhenez” [Lamento por la muerte de Rikardo Arregi], y en ella de los 26 poemas (la numeración de los poemas llega a 24 pero el número 3 se repite tres veces) los editores marcan solo 3 que provienen de la composición anterior, aunque los editores no han tenido en cuenta un cuarto que también se encontraba en la sección escrita en castellano en el libro.

Esto desde luego, produce un efecto de continuidad de la primera parte con la estética de *Euskal Harria* que ya hemos descrito, además de subrayar una cierta falla en la cronología, una cierta anacronía en la lectura de los poemas: leemos en 1970, poemas que fueron escritos hacia 1965, dato que

es crucial para un poeta que escribe tan pegado a la actualidad, y al ritmo existencial.

La novedad en la poesía de Aresti se produce en la segunda parte. Ricardo Arregi fue uno de los impulsores de la alfabetización en lengua vasca y murió trágicamente en un accidente de automóvil. El lamento que el poeta le dedica, remite a Lorca, desde luego, pero también al surrealismo.

El lamento se divide en dos partes: “Auhenaren sentimendua” [El lamento del sentimiento] y “Ahuenaren pentsamendua” [El lamento del pensamiento]. El primero en el que Gabriel Aresti combina su pasión por la lírica tradicional con una clave poética de corte visionario recuerda el surrealismo, que no olvida una poesía tradicional. Esa sección se compone de un solo poema que es precisamente el llanto lírico.

Existen dos elementos claves en el poema: la visión de las mariposas negras cayendo sobre Bilbao y el relato fragmentario del accidente de coche de Rikardo Arregi; en el siguiente plano Aresti lamenta que haya muerto el joven y no haya sido él mismo quien falleciera, con lo que se intentan una identificación entre las dos personas poéticas que se unirán (paloma y serpiente) en algún lugar del futuro.

Aresti muestra en una nota que se compuso en diez días y que explotó en la iglesia de Andoain, en el momento del funeral. Ello contrasta con los treinta días en los que se compone la segunda parte del poema.

En “Auhenaren pentsamendua” [Lamento del pensamiento] existe novedad en la tipografía: los títulos de los poemas se editan en vertical a la izquierda de los poemas. Ello indica una cierta voluntad vanguardista en esta sección, que se dejará notar también en el fragmentarismo de los poemas, incluso en ese poema 3 que se retoma varias veces hasta completar la idea en el tercer fragmento.

Quizás lo más reseñable en esta sección sea la mayor evidencia de que los poemas se estructuran en ciclos. El primero trata de la identificación con Arregi y con su escritura desde Bilbao que le granjea la incomprensión y la enemistad del público. El segundo ciclo recupera la figura de Aiorabide, un rebelde vizcaíno ejecutado en Bilbao, y la creación de su alegoría. El tercer ciclo se compone de poemas que muestran el desprecio de Aresti por la burguesía vasca, el miedo a la pérdida de la lengua, en la relación con sus amigos y contrarios. El cuarto ciclo se inicia con los “Zazpi oroitzapen” [Siete recuerdos] y en él la referencia temporal es clave, puesto que se nombran días y meses concretos, presumiblemente de 1969. Hay un ciclo de poemas que remeda el evangelio, para hacerlo contemporáneo. Y el libro termina con dos poemas paralelos: “Bezperan” [Vispera], “Biharamunean”

[Al día siguiente], textos que retoman el tema de la muerte, principal eje de esta segunda parte del poemario.

En estos poemas se traduce de manera más evidente la presencia de los nuevos amigos, de las citas a los amigos cantantes que le acompañaron (Xabier Lete, Lourdes Iriondo) y de los amigos que se destacaron en su devenir cultural (Ramon Saizarbitoria, y Rikardo Arregi), sin olvidarse de los viejos creadores como Agustín Ibarrola.

Desde 1973 una grave enfermedad, no bien diagnosticada, va minando su salud. Decide aceptar su baja laboral en 1973 y se traslada a vivir a un pequeño pueblo de la costa vizcaína, donde espera llevar una vida más tranquila y apacible. Fue operado en el hospital de Bilbao el 27 de Mayo de 1975. Y murió por complicaciones postoperatorias el 5 de Junio de 1975.

Tenía 41 años.

Jon Kortazar
Catedrático de Literatura Vasca
Universidad del País Vasco

PRIMERA PARTE

პირველი ნაწილი

I

A Donde?

Para un pastor, para un pastor, hermano.
Para un pastor, para un pastor, hermano.

Cantemos lo que hasta ahora
Hemos silenciado a duras penas
De qué clase es etse día,
Una historia
Llana
Y muy sencilla.

Esta es una historia llana y sencilla;
No busque aquí nadie nada
Que no sea verdad;
Una triste verdad que a diario se repite en esta tierra.

Cantemos lo que hasta ahora
Hemos silenciado a duras penas
De qué clase es etse día,
Una historia
Llana
Y muy sencilla.

En esta tierra nuestra a donde?
En esta tierra nuestra a donde?

Era un mozo y una moza. Ambos muy jóvenes o muy viejos, nos da igual. Entre los dos no había demasiado amor, pero estaban prometidos en matrimonio. En esta tierra muy a menudo ocurre, el mozo en lugar de tomar el camino de la iglesia, toma el camino del exilio. Y la moza se queda sola.

En esta tierra nuestra a donde, a donde?
En esta tierra nuestra a donde, a donde?

Canta que te canta, y llora,
Este pueblo me dice a modo,
Cómo vamos hacia atrás,
A dónde vamos en basquence.
Canta que te canta, el pueblo

No quiere vivir en vasco.

En esta tierra nuestra, a donde, a donde?

Ya que en el exilio él
No me guardará recuerdo de mi nombre,
Yo no sé cómo podré
Consolarme sin mi amado.
No hay camino recto
Que vaya de Euzkadi a parte alguna.
Mi amada es bella
Y verdaderamente digna de ser amada;
El amor que nos tuvimos
Fue siempre claro y limpio,
Pero una mala sombra aquí
Nos oscureció el sol.

Cantemos lo que hasta ahora
Hemos silenciado a duras penas,
Por qué vamos hacia atrás,
A donde vamos en vascuence.

En esta tierra nuestra, a donde, a donde?
En esta tierra nuestra, a donde, a donde?

Aquí no hay luz.
Queríamos contar una historia,
Pero todos sabéis
Cómo es aquí y hoy
El aire frío;
Todos lo sabéis, y así nosotros
Ya callamos.

Para un pastor, para un pastor, para un pastor.
Para un pastor, para un pastor, para un pastor.

Hermano,
llano.
No.

I

სად?

მწყემსისთვის, მწყემსისთვის, ძმობილო.
მწყემსისთვის, მწყემსისთვის, ძმობილო.

ვმღერით იმას, რაზეც აქამდე
დუმილი ჭირდა,
იმაზე თუ რა დღე გაგვიტენდა,
იმაზე თუ რარიგად ნათელი
და მარტივია ჩვენი ამბავი.

მარტივი, ნათელი ამბავი;
მასში არავინ არაფერს ეძებს
სიმართლის გარდა;
სევდიანი სიმართლე, რომელიც ამ ქვეყანაში ყოველდღიურად
მეორდება.

ვმღერით იმას, რაზეც აქამდე
დუმილი ჭირდა,
იმაზე თუ რა დღე გაგვიტენდა,
იმაზე თუ რარიგად ნათელი
და მარტივია ჩვენი ამბავი.

ამ ჩვენს ქვეყანაში, სად?
ამ ჩვენს ქვეყანაში, სად?

იყვნენ ერთი ვაჟი და ქალი. ორივე იყო ახალგაზრდა, ანდა მო-
ხუცი, თუმცაღა ჩვენთვის ეს სულერთია. მათ ერთმანეთი არ უყ-
ვარდათ, არადა იყვნენ დანიშნულები. ამ ქვეყანაში ხშირია, როცა
სასულიერო ცხოვრების ნაცვლად, განდევნილობის გზას ირჩევს
ვაჟი. მაშინ კი ქალი რჩება ეული.

ამ ჩვენს ქვეყანაში, სად? სად?
ამ ჩვენს ქვეყანაში, სად? სად?

იმღერე ის, რაც გემღერება, კიდევ იტირე,
ხშირად მეუბნება ეს ქვეყანა,
თითქოს წარსულში ვბრუნდებით,
მივდივართ ბასკურად.

იმღერე ის, რაც გემღერება, რამეთუ ამ ერს
არ სურს იცხოვროს ბასკურად.